

УДК-31.316.37.013.78

Основи теоретико-методологічного аналізу інтернаціоналізації вищої освіти в контексті соціологічного дискурсу

О.А. ХОМЕРІКІ

Національний авіаційний університет, м. Київ, Україна, E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru

Авторське резюме

Формування світового освітнього простору як частини світу, що глобалізується, – процес не останніх десятиліть, однак з 90-х років ХХ століття він здобуває принципово нові риси, маючи глибокий вплив на всі сфери соціального життя і представляючи собою предмет наукових дискусій та обговорень як у закордонній, так і у вітчизняній науково-дослідницькій літературі в площині таких понять, як інтернаціоналізація, глобалізація, інтеграція, європеїзація. Незалежно від регіону світу, в якому спостерігається активність інтеграційних процесів або локальних цілей, які переслідуються країнами, активно беручи участь в освітніх змінах на рівні міжнародного співтовариства, участь в даних процесах – це частина світових політичних, соціальних та економічних процесів, відстороненість від яких або пасивне їх прийняття визначає положення країни на міжнародному рівні і в кінцевому підсумку її внутрішній розвиток. Інтернаціоналізація освіти, як частина глобалізації, викликає у дослідників більше питань, але при цьому є більш розвиненим напрямом, ніж попередні, оскільки у своїй основі має державну політику розвитку сфери вищої освіти, орієнтовану на входження в зону європейської вищої освіти і формування єдиної зони освіти з країнами СНД. Обидва ці напрямки є стратегічними для нашої країни, обидва визнані пріоритетними, але ще не принесли того результату, який передбачався, тому що, незважаючи на державну основу перетворень, здійснювати їх повинні все-таки університети, які в більшості своїй не можуть або не хочуть йти від тієї системи, яка існувала у вищій освіті стільки десятиків років, і переходити до нової, що вимагає величезної роботи і має досить розмиту перспективу підвищення якості вищих навчальних закладів. У статті аналізуються процеси інтернаціоналізації та глобалізації в їх взаємозв'язках та взаємообумовленості. Розглядаються різні підходи до розуміння даних понять у соціологічному дискурсі. Відзначається, що термін «інтернаціоналізація» розглядається здебільшого як зростання відносин між націями і національними культурами. Також, аналізуючи специфіку інтернаціоналізації у кожній країні, робиться висновок про те, що розуміння інтернаціоналізації у різних спільнотах значно ускладнюють ті визначення інтернаціоналізації, які пов'язані із взаємодією культур, культурним впливом розвинених країн на країни, що розвиваються, феноменом вестернізації тощо. Саме в цьому контексті автор приходить до висновків щодо сутності явища інтернаціоналізації у вищій освіті, специфіки його розвитку і факторів впливу.

Ключові слова: вища освіта, глобалізація, глобалізаційні процеси, інтеграційні процеси, інтернаціоналізація, вестернізація, світовий освітній простір.

Fundamentals of theoretical and methodological analysis of the higher education internationalization in the context of sociological discourse

O.A. KHOMERIKI

National aviation university, Kyiv, Ukraine, E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru

Abstract

Formation of global educational space as a part of the globalizing world is not a process of last decades, but from the 1990s, he gets the innovative features, providing a profound impact on all spheres of social life and introducing the subject of scientific debates and discussions in the foreign and the domestic scientific research literature in the range of such concepts as internationalization, globalization, integration and Europeanisation. Regardless of the world region, where there is an activity of integration processes or local goals that are pursued by countries actively participating in educational changes at the level of the international community, participation in these processes is a part of the world's political, social and economic processes. Detachment or passive acceptance determines the position of the country at the international level and ultimately its internal development. Internationalization of education as a part of globalization, causes more questions for researchers, but it is more advanced direction than the previous ones, because at its core is the national policy of higher education, focused on joining the European area of higher education and the creation of a single area of education with CIS countries. Both of these directions are strategic for our country, both recognized priority, but so far have not yielded results of which anticipated, despite the public basis of transformations, universities should do it, most of which cannot or do not want to go back to the system that existed in higher education so much decades, and move to the new, which requires hard work and has a rather degraded prospect to improve the quality of higher education. This paper analyzes the processes of internationalization and globalization in their relationships and interdependence. Author considers various approaches to the understanding of these concepts in sociological discourse. It is noted that the term «internationalization» is regarded primarily as a growth between nations and national cultures.

Analyzing the peculiarity of internationalization in each country, it is concluded that the understanding of internationalization in different communities considerably complicate the definition of internationalization that are associated with the interaction of cultures and with the cultural influence of developed countries to developing countries and westernization phenomenon. This context reveals the essence of the phenomena of internationalization of higher education, the specifics of its development and impacts.

Keywords: higher education, globalization, globalization processes, integration processes, internationalization, westernization, the global educational community.

Постановка проблеми. У ході глобалізаційних процесів актуальним є питання щодо вивчення процесів інтернаціоналізації та глобалізації в системі вищої освіти і, відповідно, більш точного визначення міжнародного, інтернаціонального, транснаціонального, глобального аспектів вищої школи.

Дана проблема лишається актуальною для України і нині, незважаючи на те, що процеси інтернаціоналізації активно розвивалися ще за радянських часів.

Розглядаючи дану проблематику, слід зазначити, що інтернаціоналізація не є синонімом глобалізації, хоч іноді таке трактування зустрічається в наукових статтях, і якийсь час ці два поняття використовувалися в науковій літературі як рівноцінні замінники один одного. Проте між цими двома поняттями є суттєва різниця. Основною ознакою інтернаціоналізації освіти є значні зміни вищої освіти в напрямі міжнародної діяльності, вагомість держав і їх національних інтересів у глобальному світі, а неодмінною ознакою глобалізації є формування наднаціональних утворень, зокрема, і в сфері освіти. З історичної точки зору інтернаціоналізація не є наслідком глобалізації, а як процес існує практично з часу створення перших університетів у Європі – XII століття та із збільшенням їх кількості тільки набирає обертів.

Аналіз досліджень і публікацій. Відсутність синонімічності між термінами глобалізації та інтернаціоналізації вимагає виділення провідних напрямів і тенденцій у їх співвідношенні. Термін «інтернаціоналізація» був поширений у політичних науках і державних відносинах протягом століть, але стосовно сфери освіти став використовуватися з 80-х років ХХ століття. До цього більш популярним терміном було поняття «міжнародна освіта». У 90-ті роки термін «міжнародна освіта» використовувався при поділі на «порівняльну освіту», «глобальну освіту» і «мультикультурну освіту». На початку ХХІ століття цей набір доповнився термінами, які позначають інтеграційні процеси у вищій освіті: «міжнаціональна освіта», «освіта без кордонів», «пересічні кордони освіти» [1, с. 20].

Це різноманіття термінів, на наш погляд, можна розділити на дві великі групи, одна з яких передбачає існування національних кордонів в освіті, розвиток у ньому мультикультурної взаємодії. Інша – навпаки, вважає її єдиним і цілим, в якій, завдяки інформаційно-комунікаційній революції, зникають всі межі і національні культурні особливості. У даному випадку вона піднімається над існуючою мультикультурацією і перетворюється на космополітичний феномен. Перший підхід передбачає

інтернаціоналізацію вищої освіти, другий висуває на перший план глобальний вимір.

Представники протилежного підходу, які найчастіше посилаються на роботи віце-канцлера Кінгстонського університету Пітера Скотта, вважають, що між інтернаціоналізацією і глобалізацією немає наступності, це два різні процеси [2, с.4]. Термін «інтернаціоналізація» розкриває зростання відносин між націями і національними культурами (і в цьому сенсі інтернаціоналізація має довгу історію). «Глобалізація» найчастіше розуміється як процес зростання ролі світових систем, розташованих поза державами, навіть за наявності домінуючих національних культур (розповсюдження американської культури в світі). Інтернаціоналізація з моменту виникнення перших університетів стала невід'ємною рисою вищої освіти і може розглядатися вже як традиція. Глобалізація являє собою нове явище, відмінне від інтернаціоналізації, невіддільне від нових форм суспільного життя і нових парадигм виробництва знання.

На думку П. Скотта, глобалізацію не можна розглядати як більш високу форму інтернаціоналізації з кількох міркувань. По-перше, інтернаціоналізація припускає існування національної держави, глобалізація ж його заперечує і навіть ставиться вороже. По-друге, якщо інтернаціоналізація більш явно реалізується через «високі» світи дипломатії та культури, то основи глобалізації вкорінені в «низьких» світах масового споживання та глобального капіталізму. Нарешті, по-третє, інтернаціоналізація через залежність від існуючого типу національних держав тяжіє до відтворення і навіть легітимації системи ієрархічних відносин і гегемонії, а глобалізація ж, навпаки, орієнтована на новий світовий порядок: глобальні зміни клімату, забруднення навколишнього середовища, технології сталого розвитку, національні проблеми, проблеми, пов'язані з нерівністю Півночі і Півдня. Для університету сучасні процеси глобалізації, вважає Скотт, – радикальний виклик [2, с.6].

Мета дослідження - проаналізувати соціологічні аспекти теоретико-методологічного аналізу процесу інтернаціоналізації в системі вищої освіти.

На сучасному етапі розвитку людства процеси інтернаціоналізації та глобалізації підкреслюють різні тенденції, проте об'єднує їх прагнення показати єдність вищої освіти на глобальному рівні, посилення міжнародного виміру в сучасних культурних умовах.

Виклад основного матеріалу. Велика група дослідників як закордонних, так вітчизняних, вважають, що глобалізація освіти в певному сенсі виступає розвитком ідей інтернаціоналізації, але при цьому вносить кардинальні зміни у розуміння сутності сучасних процесів [3,

с. 18]. На їх думку, процес інтернаціоналізації є активною відповіддю цілому ряду установ вищої освіти на глобалізаційні тенденції. Інтернаціоналізація передбачає функціонування вищих навчальних закладів у рамках державних систем освіти, які прагнуть до розширення міжнародного співробітництва та подолання внутрішньої ізоляції в умовах глобалізації.

Розгляд глобалізації з точки зору співвідношення її до інтернаціоналізації освіти є одним з найпопулярніших підходів.

Тільки завдяки існуванню національних систем вищої освіти з їх відмінними особливостями може здійснюватися процес інтернаціоналізації вищої школи, що передбачає розробку і реалізацію національних освітніх навчальних програм для обміну з іншими країнами або таких, які будуть привабливі для іноземних студентів, що приїжджають вчитися в іншу країну, а також обмін співробітниками, проведення спільних наукових досліджень, розробок і таке інше. Незважаючи на те, що деякі дослідники глобалізації освіти чітко виділяють ознаки суттєвої розбіжності між цим поняттям і інтернаціоналізацією і, як наслідок, неможливість їх синонімічності та зв'язку, проте більшість вчених приходять до згоди, що нині, внаслідок модернізації всіх освітніх процесів, ці два міцно пов'язані між собою. Існує думка, що інтернаціоналізація починає розглядатися з точки зору ресурсу з форсування глобалізації, або ж визначається як одна з її фаз, оскільки багато в чому їхні основні напрямки впливу ідентичні, проте інтернаціоналізація, об'єктивно сприяючи ослабленню національних освітніх систем (що також є першим етапом до глобалізації за зразком П. Скотта – стирання кордонів національних систем), водночас розвиває і покращує їх. Для національних вищих шкіл, української теж, є важливим збереження своєї культурно-історичної ідентичності. Відтак, беручи участь у процесі інтернаціоналізації за сучасних глобалізаційних умов, не варто забувати про історію своєї держави, про її національні інтереси і пропаговану ідеологію, бо інакше університет перестане бути одним з найважливіших суспільних інститутів.

Інтернаціоналізація освіти передбачає численні зміни сутності і внутрішнього життя вищої освіти в напрямку міжнародної діяльності, які супроводжуються зменшенням, проте не повним зникненням значення національних освітніх систем. Держава, ринок і університет зберігають свої інституційні особливості, хоча на практиці і стають більш конкуруючими між собою. Інтернаціоналізація передбачає взаємодію університетів різних систем освіти у мультикультурних умовах.

На початку XXI століття інтернаціоналізація протікає в жорстких умовах глобалізації світового освітнього простору. «Інтернаціоналі-

зація змінює світ освіти, а глобалізація змінює світ, в якому розвивається інтернаціоналізація» [4, с. 3]. Тому, вважаючи глобалізацію та інтернаціоналізацію вищої освіти різнопорядковими явищами глобальної світової економіки і явищем культури, нині необхідно розглядати взаємодію сучасних мультикультурних систем освіти, а інтернаціоналізацію вищої освіти – одним із проявів глобалізації, однією з космополітичних цінностей сучасного світу.

Сучасні процеси глобалізації зробили інтернаціоналізацію вищої освіти більш опуклою і явню, визначили її залежність від глобальних економічних процесів. Класичні визначення інтернаціоналізації часів традиційної та індустріальної культур доповнюються визначеннями інтернаціоналізації з урахуванням розвитку глобальної культури. Т. Келвермарк і М. Ван-дер Вейде розглядають інтернаціоналізацію вищої освіти як «будь-яке систематично підтримуване зусилля по створенню вищої освіти, більш чуйне на вимоги та виклики глобалізації суспільства економіки і ринку праці» [5, с. 194]. Д. Найт розуміє інтернаціоналізацію як «процес інтеграції міжнародного, міжкультурного або глобального вимірів до цілей, функцій або поставці поствторинної освіти». [1, с. 20]. Дж. Местенхайзер вважає, що сьогодні існує екстрена необхідність глибокого вивчення інтернаціоналізації освіти як інтердисциплінарного, інтеркультурного, складного, багаторазового, мультипросторового явища, яке управляється глобальними тенденціями [6, с. 45].

Емпірично підтверджуючи це визначення, Б. Еллінгбоу розуміє інтернаціоналізацію як процес інтеграції міжнародних перспектив у систему коледжу або університету. Інтернаціоналізація – це триваючий, орієнтований на майбутнє процес, який дозволяє вищому навчальному закладу досягти мультипросторового і інтердисциплінарного лідерства, змінити внутрішню динаміку, увійти в контакт і повністю адаптуватися до різноманітного глобального, постійно мінливого зовнішнього культурного середовища.

Досить масштабні процеси інтернаціоналізації були представлені у часи існування Радянського Союзу, який активно залучав у свої вищі навчальні заклади студентів з країн соціалістичного табору і дружніх системі держав. Абітурієнти при бажанні могли вступати до будь-якого ВНЗ у будь-якій з союзних республік, здобуваючи освіту в тому ВНЗ, який вважали найбільш якісним, бо спеціальності були багато в чому схожі. З розпадом СРСР процес інтернаціоналізації значно призупинився. Потік іноземних студентів зменшився через відсутність державної політики і зацікавленості у розробці цього напрямку, зниження впливу новоствореної держави на світовій арені і втра-

ти колишнього статусу країни, економічних та соціальних проблем і невладштованості. Ці фактори не сприяли створенню позитивного іміджу, бо держава відійшла від регулювання національною вищою освітою, залишивши процес залучення студентів і створення умов для їх залучення на відкуп самих навчальних закладів. З іншого боку, відсторонення держави від управління вищими навчальними закладами та надання їм достатньо високого рівня свободи дало додатковий поштовх для розвитку інтернаціоналізації. Наявність співробітництва та спільних наукових чи навчальних програм з іноземними вузами, можливість запрошувати зарубіжних викладачів або реалізовувати програми обміну студентами та співробітниками, проводити спільні розробки або навіть просто спілкуватися з колегами з інших країн, брати участь у міжнародних конференціях і не відставати від загальносвітових тенденцій і рівня знань є запорукою розвитку та підйому престижу навчального закладу. Проте з розвитком академічної автономії ВНЗ можуть самотійно, виходячи зі своїх індивідуальних інтересів, визначати напрями і форми взаємодії, університети для співпраці.

Якщо соціокультурний зміст самого навчання буде залишатися монокультурним, монодисциплінарним і мономовним, то будь-які процеси інтернаціоналізації в умовах глобального космополітизму приречені на провал і призведуть до гегемонії однієї або декількох систем освіти на глобальному ринку освітніх послуг. З іншого боку, внутрішній мультикультуралізм стає ще одним стимулом сучасної інтернаціоналізації вищої освіти поряд з глобальними процесами [7, с. 14].

Розуміння інтернаціоналізації в кожній країні значно ускладнює ті її визначення, які пов'язані із взаємодією культур, культурним впливом розвинених країн на країни, що розвиваються. Сучасні підходи до інтернаціоналізації на перший план висувають співвідношення національних університетів з глобальним ринком освіти. У цих умовах акцент робиться власне на систему вищої освіти, а не на окремих студентів і викладачів чи на окремі університети. Глобальна інтернаціоналізація фокусується навколо глобальних понять та понять, які з ними асоціюються. Одночасно сам процес навчання йде всередині глобальної системи – в окремо взятому національному університеті. Це кидає виклик розвитку національної вищої освіти, потребує великої відповідальності та розвитку принципів інтеркультурної взаємодії у вищій освіті.

Сучасні суперечки про інтернаціоналізацію вищої освіти пов'язані з її культурним аспектом. Незважаючи на те, що в умовах глобалізації національні кордони стають менш явними, культурні особливості не тільки не зменшують-

ся, але зростають. Тому питання інтернаціоналізації – питання інтеркультуралізму вищої освіти.

З іншого боку, тенденції глобалізації сприяють формуванню космополітичних цінностей, які, незважаючи на їх привабливість, демократизм і довгу історію часто асоціюються з американською культурою, і викликають неприйняття у представників багатьох країн, насамперед, європейських.

Але є тут і інший аспект культурно детермінуючого чинника, адже сьогодні навіть у високомодернізованих суспільствах глобалізація не торкається усіх соціальних шарів – космополітизм вищих верств суспільства співіснує з провінціалізмом представників середнього і нижчого рівнів. З. Бауман назвав таке розмаїття відмінністю «туристів і волоцюг». У той час, коли перші колесять по світу, інші дивляться, як світ «пропливає поряд» [8, с. 112-145]. Для космополітичного, екстратериторіального світу глобальних бізнесменів, менеджерів культури, вчених, державні кордони відкриті подібно до того, як не існує їх для товарів, капіталів і фінансів. Для мешканців другого світу, світу «бродяг», навколишнє середовище перетворюється на важкий, в'язкий простір, який пов'язує час і не допускає людей до контролю над ним. Тому в умовах різноманітності культурних та освітніх програм студентського обміну можливість отримання вищої освіти в більш розвиненій системі освіти часто залежить від соціального і культурного становища людини в суспільстві. Використовуючи образ З. Баумана про поділ світу на туристів і волоцюг, аналізуючи вищі навчальні заклади, можна виділити університети, які стали активними учасниками глобальних міжнародних програм з обміну студентів, викладачів, курсів та університети, обслуговуючі навколишнє соціокультурне середовище. Сучасні міжнародні відносини, рівень розвитку країн і народів припускають, що ряд національних систем вищої освіти більш привабливі для іноземних студентів внаслідок ряду причин (усталені традиції освіти, сильні наукові школи, просунуті навчальні програми та курси, більш дешева освіта та ін.). Університети США, Великобританії, Німеччини приймають у своїх стінах значну кількість іноземців, що визначає міжкультурні контакти студентів цих країн вже в стінах своїх університетів. У свою чергу прибутки, які приносять іноземні програми обміну, змушують університети інтернаціоналізуватися, ставати більш привабливими на міжнародному рівні [8, с. 33].

Таким чином, багато в чому інтернаціоналізація пов'язана і зорієнтована на Болонські перетворення. Та, розглядаючи в даному випадку тільки інтернаціоналізаційний чинник, бачимо, що багато аспектів Болонського процесу якраз і є продовженням розвитку інтер-

націоналізаційних зв'язків між вітчизняними університетами, університетами країн Європи і неєвропейських країн, що підписали Болонську декларацію. Такі напрямки, як створення навчальних планів і курсів, обмін студентами, додаток до диплома, отримання здвоєних ступенів тощо мають пряме відношення до інтернаціоналізації освіти. В деяких університетах такі напрямки реалізовано, а в інших вони можуть стати справою недалекого майбутнього. Але для досягнення і реалізації цих важливих напрямків потрібні сильна воля й бажання кожного конкретного університету. На жаль, через економічну невлаштованість, необізнаність або просто брак знань і досвіду багато українських університетів в цьому відношенні значно відстають від своїх конкурентів [9, с.24].

Адже в контексті інтернаціоналізації саме університети виступають системоутворюючими факторами регіонального та національного розвитку, беруть участь у міжнародних програмах обміну, формують нові елементи підприємницької та корпоративної культури для вищої освіти.

Особливості розвитку сучасного суспільства, засобів зв'язку, міжкультурної комунікації припускають певну уніфікацію вимог до якості вищої освіти, освітніх програм, наукових досліджень, що значно впливає не тільки на національні системи вищої освіти в цілому, але й на окремі університети зокрема. Зростаюча популярність у наукових дослідженнях процесів глобалізації та інтернаціоналізації вищої освіти сприяє формуванню міжнародних стратегій розвитку, інтеркультурних програм на рівні майже будь-якого вищого навчального закладу. З іншого боку, багато західних експертів вважають, що не всі університети можуть і повинні стати провідними постачальниками міжнародної освіти. Паралельно з глобалізацією з'являється тенденція до розширення діяльності університетів та інших типів вищих навчальних закладів у «своїх» країнах. Поняття ж «бути міжнародним» все більше розглядається як головний фактор привабливості вузів і на місцевому рівні.

У цьому сенсі вищий навчальний заклад при формуванні своїх стратегій розвитку повинен враховувати тенденції функціонування не тільки національної, але й світової економічної системи, визначених областей соціально-політичної діяльності, загальні прогнози розвитку науково-технічного прогресу, напрямки соціокультурних змін. Прорахунки у цій царині можуть привести до невідповідності випускників вузів успішно реалізовувати себе на ринку праці в умовах сучасної культури [9, с. 27].

Б.Еллінбоу виділяє п'ять компонентів культури університету, які необхідно розвивати в умовах інтернаціоналізації:

- лідерство університету у навколишньому культурному середовищі;
- міжнародне співробітництво викладачів з колегами у процесі досліджень або особисті контакти між ними по всьому світу;
- доступність освітніх програм для закордонних студентів (дисциплінарна, фінансова тощо);
- присутність іноземних студентів і професорів та їх активна участь у житті університету;
- наявність додаткових міжнародних послуг поряд з освітніми (обладнані кампуси, конференц-зали, студентські об'єднання, громадські організації, центри з вивчення інших культур і мов і т. ін.) [10, с.231].

Як стверджує І. Налетова, і з нею важко не погодитись, «підвищення міжнародного іміджу вищого навчального закладу на рівні світового освітнього простору найчастіше породжує і високу оцінку його діяльності на рівні національної освіти. Традиційні функції вищої освіти як інституту зі створення, зберігання та розповсюдження знань, цінностей національної самосвідомості ставлять вищі навчальні заклади на особливе місце у низці національних інститутів культури» [11, с. 78].

Адже, незважаючи на традиційну автономію університетів, незалежність їх від релігійної і світської влади, які склалися ще в епоху середньовіччя, та прихильність до демократичних цінностей в умовах будь-якого політичного ладу, вищі навчальні заклади, іноді навіть не усвідомлюючи цього, транслюють ті норми і цінності, які домінують у цей історичний період у суспільстві. Необхідно враховувати і той факт, що виникнення і розвиток більшості сучасних університетів відбувалися після XIX століття, навіть у другій половині XX, коли вже були сформовані національні моделі вищої освіти. Це знайшло вираження в певній спрямованості ідеології вищих навчальних закладів у складанні навчальних планів, програм і підручників, у підборі кадрів, здатних реалізувати на практиці державну політику, а також у ме-

тодах комплектування студентів, їх кількості і соціального складу [14, с. 33].

Безпосередньо в коло досліджень вищого навчального закладу входить обґрунтування сучасних змін організаційної культури університету, процесів інтеграції традиційних дослідницьких та інноваційних підприємницьких тенденцій, пошук оптимального балансу класичного академічного етосу і постакадемічних цінностей. Цей процес має свої відмінності і в практиці модернізації окремого університету, і на рівні кожної національної системи вищої освіти, і у вигляді макрорегіональних соціально орієнтованих і ринково орієнтованих традицій.

Висновки. У контексті інтернаціоналізації вищої освіти необхідно враховувати той факт, що ідеальної організаційної структури сучасного університету, яка б підходила усім, не існує. Порівняння досвіду різних вищих навчальних закладів дозволяє врахувати особливості культурних традицій та законодавчих систем різних країн, їх профілі, регіональні особливості та фактори історичного розвитку. Зокрема, українським реаліям більш близькі традиції розвитку європейської, а не американської вищої школи, тому і дослідженню європейської культурної традиції, її впливу на структурні, інституціональні, організаційні особливості університетів необхідно приділяти більше уваги

Незважаючи на те, що в сучасних умовах університет все частіше розглядається як організація, для якої важливими аспектами діяльності стають продуктивність його роботи, менеджмент, трудові відносини і маркетинг, основною метою університету залишається, як і багато століть тому, створення, збереження, обробка і передача знань. Вищий навчальний заклад не може розглядатись як звичайна організація, що постійно шукає матеріальну вигоду. Навіть в умовах, коли університет надає студентам освітні послуги, він залишається соціокультурним утворенням, важливою частиною культури та соціуму.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ:

1. Никольский В. Глобальное образование: пределы либерализации [Текст] / Никольский В. // Высшее образование в России. – 2004. – № 8. – С. 17 – 25.
2. Скотт П. Глобализация и университет [Текст] / Скотт П. // Alma Mater. – 2000. – №4. – С. 3 – 8.
3. Вища освіта України і Болонський процес: навч. посібник [Текст] / [М.Ф. Степко, Я.Я. Болюбаш, В.Д. Шинкарук і др.]; під ред. В.Г. Кременя. – К.: Навч. книга – Богдан, 2004. – 384 с.
4. Knight J. Updating the Definition of Internationalization [Text] / J. Knight // International Higher Education. – 2003. – № 33. – P. 1 – 3.
5. Van der Wende, M.C. Globalisation and Access to Higher Education [Text] / M.C. van der Wende // Journal of Studies in International Education. – 2003. – Vol. 7. – № 2. – P. 19 – 26.
6. Bartell M. Internalization of Universities: A University Culture-based Framework [Text] / M. Bartell // Higher Education. – 2003. – Vol. 45. – № 1. – P. 43 – 70.
7. Otten M. Intercultural Learning and Diversity in Higher Education [Text] / M. Otten // Journal of Studies in International Education. – 2003. – Vol. 7. – № 1. – P. 12 – 26.
8. Бауман З. Глобализация. Последствия для человека и общества: пер. с англ. [Текст] / З. Бауман. – М.: Весь мир, 2004. – 188 с.

9. Хсю Ф.Л.К. Базовые американские ценности и национальный характер [Текст] / Хсю Ф.Л.К. // Личность. Культура. Этнос: современная психологическая антропология; под общ ред. А.А. Велика. – М.: Смысл, 2001. – 555 с.
10. Шереги Ф.Э. Социология образования: прикладные исследования [Текст] / Ф.Э. Шереги. – М.: Academia, 2001. – 464 с.
11. Налетова И.В. Социология образования [Текст] / И.В. Налетова. – Тамбов: Изд-во ТГУ им. Г.Р. Державина, 2002. – 154 с.
12. Brock-Utne, B. The Global Forces Affecting the Education Sector Today – The Universities in Europe as an Example [Text] / B. Brock-Utne // Higher Education in Europe. – 2002. – XXVII. – № 3. – P. 283 – 299.
13. Schellekens A. Flexibility in the Higher Professional Education: A Survey in Business Administration Programmers in the Netherlands [Text] / A. Schellekens, F. Paas & J.G. van Merpenboer // Higher Education. – Vol. 45. – №3. – P. 281 – 305.
14. Башмакова Н.И. Мировые тенденции развития высшего образования в XXI веке: видение ЮНЕСКО и практика реформ [Текст] / Н.И. Башмакова // Высшее образование сегодня. – 2007. – №1. – С. 29-34.

Стаття надійшла до редакції 26.09.2013

REFERENCES:

1. *Nikolsky B.* Globalnoe obrazovanie: predelu liberalizatsii (Global education: the limits of liberalization) Vusshee obrazovanie v Rossie, 2004, no. 8, pp. 17 – 25.
2. *Scott P.* Globalizatsia i universitet (Globalization and University) Alma Mater, 2000, no. 4, pp. 3 – 8.
3. *Vusha osvita v Ukraine I Bolonskiy protses: navysh. posibnik.* Kyiv, 2004, 384 p.
4. *Knight J.* Updating the Definition of Internationalization. International Higher Education. 2003, no. 33, pp. 1 – 3.
5. *Van der Wende, M. C.* Globalization and Access to Higher Education. Journal of Studies in International Education. 2003, no. 7, pp. 19 – 26.
6. *Bartell M.* Internalization of Universities: A University Culture-based Framework. Higher Education. 2003, no. 45, pp. 43 – 70.
7. *Otten M.* Intercultural Learning and Diversity in Higher Education. Journal of Studies in International Education. 2003, no. 1, pp. 12 – 26.
8. *Bauman Z.* Globalizatsia. Posledstviya dlya tsheloveka i obsthestva (Globalization. The consequences for the individual and society). Moskva, 2004, 188 p.
9. *Hsu F. L. K.* Bazovue amerikanske tsennosti i natsionalniy harakter (Basic American values and national character). Moskva, 2001, 555 p.
10. *Sheregi F. E.* Sociologiya obrazovaniya: prikladnue issledovaniya (Sociology of Education : applied research). Moskva, 2001, 464 p.
11. *Naletova I. V.* Sociologiya obrazovaniya (Sociology of Education). Tambov, 2002, 154 p.
12. *Brock-Utne B.* The Global Forces Affecting the Education Sector Today – The Universities in Europe as an Example. Higher Education in Europe, 2002, vol. XXVII, no.3, pp. 283 – 299.
13. *Schellekens A.* Flexibility in the Higher Professional Education: A Survey in Business Administration Programmers in the Netherlands. Higher Education. vol. 45, no.3, pp. 281 – 305
14. *Bashmakova N. I.* Mirovye tendentsii razvitiya vusshego obrazovaniya v XXI veke: videnie UNESKO i praktika reform (Global trends in higher education in the XXI century: a vision of UNESCO and practice of reform). Higher education today. 2007, no. 1, pp. 29 – 34.

Хомерікі Олена Андріївна – кандидат педагогічних наук, доцент
Національний авіаційний університет
Адреса: 03058, м. Київ, проспект Комарова, 1
E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru

Khomeriki Olena Andriivna – PhD in pedagogics, associate professor
National aviation university
Address: 1, Komarova avenue, Kyiv, 03058
E-mail: Khomeriki_helen@mail.ru